

בענין פורים המשולש

שיעור לחברי מועצת הרבנים דשיקאגא

ר' יונה ריס

כ"ז שבט תשפ"ה

דקאמר הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים (יצא) ומסיק הא ביחיד הא בצבור אלמא שקורין אותה ביחיד וכן הלכה דרב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן וכ"ש הכא דקיימו בחד שיטתא ועוד דרב אסי תלמיד דרב הוה ורבינו יוסף איש ירושלים פסק דאף ביחיד צריך לברך וכן נמצא בתשובת רש"י שהשיב נראה בעיני דלא שנא יחיד ולא שנא צבור אחד מברך ואחרים שומעין וכן נראה לומר מאחר שהוכחנו קריאתה ביחיד אי איתא שאין בה ברכה [ביחיד] הוה ליה לפרושי (לקמן כא:) מאי מברך דאמר בצבור.

7. רש"ש מסכת מגילה דף ה עמוד א

תד"ה הוה דהא ריו"ח אתיא כוותי'. כ"נ דצ"ל ומוכח מדבריהם דלא כפרש"י דלר"א אינו אלא למצוה (עי' בנו"כ של הרי"ף) ונ"ל דאולי לשיטתייהו לעיל (ג) ד"ה מבטלין דמוכח משם דלמצוה ודאי צבור בעינן ולא הוה רב פליג על זה ועי' בר"ן שנדחק.

8. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק א הלכה ז

כיצד חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת מקדימין וקוראין בחמישי שהוא יום אחד עשר, חל להיות בשלישי קוראין בשני שהוא יום שלשה עשר, חל להיות ברביעי קוראין בשני שהוא יום שני עשר, וכל אלו שמקדימין וקוראין קודם ארבעה עשר אין קוראין אותה בפחות מעשרה.

9. תלמוד בבלי מסכת מגילה ד ד עמוד ב - דף ה עמוד א

דכולי עלמא מיהא מגילה בשבת לא קרינן, מאי טעמא? אמר רבה: הכל חייבין בקריאת מגילה (ובתקיעת שופר), ואין הכל בקיאים במקרא מגילה, גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דשופר, והיינו טעמא דלולב. רב יוסף אמר: מפני שעניניהן של עניים נשואות במקרא מגילה. תניא נמי הכי: אף על פי שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה - גובין בו ביום, ומחלקין בו ביום. - אף על פי שאמרו? אדרבה, משום דאמרו הוא! אלא: הואיל ואמרו שכפרים מקדימין ליום הכניסה - גובין בו ביום ומחלקין בו ביום, מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה. אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה.

10. רש"י מסכת מגילה דף ד עמוד ב - ה עמוד א

נשואות למקרא מגילה - לקבל מתנות האביונים, ואי אפשר בשבת. שמחה - של מאכל ומשתה.

11. תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק א הלכה ד

קריאת מגילה ותרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין סעודת ראש חדש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין ר' זעירה בעא קומי ר' אבהו ויעשו אותן שבת א"ל [אסתר ט כב] לעשות אותם ימי

1. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ב עמוד א

חל להיות ערב שבת - כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום.

2. רש"י מסכת מגילה דף ב עמוד א ד"ה חל ארבעה

חל ארבעה עשר להיות בערב שבת עיירות ומוקפין חומה קורין בו ביום - שאין קריאת המגילה בשבת, גזירה שמא יטלנה בידו, ואם תאמר: יאחרו המוקפין עד אחר שבת הוה ליה ששה - עשר, ואמר קרא ולא יעבור.

3. אסתר פרק ט פסוק כז

קִמְנוּ וקָבַל וְקָבְלוּ הַיְהוּדִים וְעַל־זָרְעָם וְעַל כָּל־הַנְּלוּיִם וְעַל־הֵם וְלֹא יַעֲבֹר לְהֵיטֵב עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כְּכַתְּבָם וְכַזְּמָנָם בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה:

4. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ה עמוד א

אמר רב: מגילה, בזמנה - קורין אותה אפילו ביחיד, שלא בזמנה - בעשרה. רב אסי אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה. הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי. ומי אמר רב הכי? והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: פורים שחל להיות בשבת - ערב שבת זמנם. - ערב שבת זמנם? והא שבת זמנם הוא! אלא לאו הכי קאמר: שלא בזמנם - כזמנם, מה זמנם אפילו ביחיד, אף שלא בזמנם - אפילו ביחיד! - לא, לענין מקרא מגילה בעשרה. אלא, מאי ערב שבת זמנם - לאפוקי מדרבי, דאמר הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה - הא קא משמע לן דערב שבת זמנם הוא.

5. רש"י מסכת מגילה דף ה עמוד א

ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה - מצוה לחזור אחר עשרה, משום פרסומי ניסא, אבל אי לא אשכח עשרה - לא אמר רב אסי דלא ליקרי, שאין איסור קריאתה ביחיד, אלא מצוה לקרותה בעשרה.

וחש ליה רב להא דרב אסי - וחזר על עשרה וקיבצן.

ערב שבת זמנם הוא - משמע שהוא זמן הקבוע להו מימי אנשי כנסת הגדולה, מדלא קאמר מקדימין לערב שבת, להכי קשה ליה: והא שבת זמנם הוא, שהרי ארבעה עשר הוקבע לפרוים, אלא להכי נקט האי לישנא, דתשמע מינה הואיל ותיקנו להן חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה להקדים משום דרבה - הרי הוא לנו כיום וזמן הקבוע מתחלה לכל דבריו, ואף על פי שהוא שלא בזמנן - הוי כזמנן.

6. תוספות מסכת מגילה דף ה עמוד א ד"ה הוה עובדא

הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי - מכל מקום הלכתא כוותיה דרב דהא ר' יוחנן איתא כוותיה פרק שני (דף יט:)

משתה ושמחה את ששמחתו תלויה בב"ד יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים.

12. ידיד נפש מסכת מגילה פרק א הלכה ד

בְּאֵלוֹ אֶמְרוּ מְקַדְיָמִין וְלֹא מְאָחְרִין, קְרִיאַת מְגִילָה שְׁנֵאמַר וְלֹא יַעֲבוּר. וְתַרְוֵמַת שְׁקָלִים כִּיּוֹן שְׁאֲחַר ר"ח נִסָּן לֹא מְבִיאִים תְּמִידִים אֲלֵא מִתְרוּמָה חֲדָשָׁה. אֲלֵא מְקַדְיָמִין וְלֹא מְאָחְרִין. סְעוּדַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים כְּשֶׁקִּידְשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ. וְסְעוּדַת פּוּרִים מֵה שְׁחִיבֵי אֵינֶשׁ לְבַסּוּמֵי בְּפוּרִיא עַד דְּלֹא יִדַע בֵּין אַרְוֵר הַמֵּן לְבַרוּךְ מִרְדְּכֵי מְאָחְרִין וְלֹא מְקַדְיָמִין. רַבִּי זְעִירָה בְּעָא קוּמֵי רַבִּי אֶבְהוּ, וְיַעֲשׂוּ אוֹתָן אֶת סְעוּדַת הַפּוּרִים שְׁבַת! א"ל נֹאמַר (אֶסְתֵּר ט) לְעֲשׂוֹת אוֹתָם יָמֵי מְשֻׁתָּה וְשְׁמֻחָה. אֶת שְׁשֻׁמְחָתוֹ תְּלוּיָה בְּב"ד הַכְּתוּב בְּמִגִּילָה מִתְכוּוֹן לְשִׁמְחָה הַתְּלוּיָה בְּב"ד, וְאֶכֶן יוֹם הַפּוּרִים תְּלוּי מֵתֵי שֶׁקִּידְשׁוּ בִּי"ד אֶת הַחֹדֶשׁ, וּבְאוֹתוֹ יוֹם שֶׁתְּלוּי בְּב"ד יַעֲשׂוּ סְעוּדָה יְצָא זֶה שְׁבַת שְׁשֻׁמְחָתוֹ תְּלוּיָה בְּיַדֵּי שְׁמַיִם וְאִם יַעֲשׂוּ סְעוּדָה בְּשַׁבַּת לֹא יִהְיֶה נִיכָר שֵׁישׁ כִּאֵן שְׁמַחַת פּוּרִים.

13. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ד עמוד א

ואמר ר' יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת - שואלין ודורשין בענינו של יום. מאי אריא פורים? אפילו יום טוב נמי, דתניא: משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום: הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג. פורים איצטריכא ליה. מהו דתימא: נגזור משום דרבה, קא משמע לן.

14. חדושי הריטב"א מסכת מגילה דף ד עמוד א

ואמר ר' יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת. פי' ויש להם להקדים קריאה ליום הכניסה או לערב שבת כדאיתא במתניתין. דורשין בענינו של יום. ומקשינן מאי אריא פורים אפילו יום טוב נמי דתניא משה תיקן להם לישראל וכו'. פירשו בתוספות דהכי מקשינן מאי אריא פורים שאין דורשין בענינו של יום קודם זמנו שראוי לדרוש בו בזמנו, דהא אפילו יום טוב שדורשין בענינו קודם לכן כדתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, אפילו הכי חייבין לחזור ולדרוש בענינו במועדו כדתניא משה תיקן להם לישראל [כו'] שמזרזין לאדם קודם מעשה (ולאחר) [ובשעת] מעשה.

ונראה מדבריהם דהא דאמרין בפורים שחל להיות בשבת שדורשין בענינו של יום, דהיינו בהלכות מגילה, וכן ההיא דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, היינו לדרוש ברבים בהלכותיו מכאן ואילך כדי לזרזן, והא ליתא דהכא גבי פורים כיון שכבר קראו את המגילה בחמישי בשבת או בערב שבת אין לדרוש עכשיו בשבת בהלכותיה, וההוא נמי שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, לא שחייבין לדרוש כן ברבים אלא שיש רשות לתלמיד לשאול והוי שואל כענין שיהא ממדות החכם הנזכרים באבות (פ"ה מ"ז) שואל כענין ומשיב כהלכה, וכאותה שאמרו (תוספתא סנהדרין פ"ז ה"ה) ב' תלמידים ששאלו אחד שואל כענין ואחד שלא כענין שמשביב לשואל כענין, והכא אם בא לשאול קודם לפסח שואל כענין ומשיבין לו, והכא פורים שחל להיות בשבת דורשין בענינו של יום כלומר שדורשין בענינו של נס דרש המגילה, וכן פרש"י ז"ל

מעמידין לתורגמן לפני חכם לדרוש אגרת פורים ברבים, והכי פרכינן מאי אריא פורים דלית בזמניה זכירה אחרתא בפה אלא שמחה בעלמא שנוהגת בזמנה ולא הוי פרסומי ניסא כולי האי, דבשבת איכא סעודה קצת, ודינה הוא לדרוש בענין הנס משום פרסומי ניסא, דלא מחייב למעבד הזכרה בברכת המזון אלא שאם בא להזכיר מזכיר בהודאה, ואפילו כי מזכיר ליה בתפלה ליכא פרסומי ניסא כולי האי, דאפילו יום טוב דאית ביה כמה זכירות כבטול מלאכה ולנהוג אותו קודם וכמה הזכרות אפילו הכי חייבין לדרוש בהלכותיו כדתניא וכו' ...

15. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק א הלכה יג

אין קוראין את המגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה ויעבירנה ד' אמות ברשות הרבים, שהכל חייבים בקריאתה ואין הכל בקיאין בקריאתה, לפיכך אם חל זמן קריאתה בשבת מקדימין וקוראין אותה קודם השבת, ושואלין ודורשין בהל' פורים באותה שבת כדי להזכיר שהוא פורים.

16. שו"ת יחיה דעת חלק א סימן צ

וכן י"ל על הנסים בברכת המזון של סעודות שבת. וכמבואר בספר האשכול חלק ב' (עמ' כ"ט). וכן הסכימו האחרונים [הגאון מהר"י אלגאזי בקונט' חוג הארץ (סי' ז') עלה ונסתפק אם י"ל על הנסים בברכת המזון ביום שבת, כיון שסעודת הפורים נדחית לאחר השבת. וסיים, שהדעת נוטה שהאומרו גם בברכת המזון לא הפסיד, כיון שהוא יום עיצומו של הנס ואירעו בו נסים ונפלאות לישראל, ואנו צריכים להודות על הנס על כל ברכה ותהלה, אף על פי שאין סעודת פורים נוהגת בשבת. וכל מאי דמצינן למיעבד היכרא ופרסומי ניסא עבדינן ע"כ. אולם בספר שם חדש (דף קכ"ב ע"ד) כתב לפקפק על זה, והביא מ"ש בשו"ת הרדב"ז (חלק ה' סי' ב' אלפים וקנ"ה), שלכאורה י"ל על הנסים ב"ד (כשחל ט"ו באדר בשבת), מדאמרין (במגילה ד') פורים שחל בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום. וכתב הרמב"ם (סוף פרק א' מהל' מגילה) הטעם, כדי להזכיר שהוא פורים. ואם איתא שאומרים בשבת על הנסים הרי אין לך זכירה גדולה מזו. אלא שבאמת אין טעם להקדים על הנסים לאומרו ב"ד, אלא יש לאומרו בשבת, וכן כתב בבית יוסף א"ח סי' תרפ"ח, שמצא כתוב שמנהג ירושלים שאין אומרים על הנסים ב"ד. וכן נראה לי שמנהג יפה הוא ע"כ. וסיים על זה הרב שם חדש, ואם איתא שאומרים על הנסים בשבת גם בברכת המזון, הרי אין לך זכירה גדולה מזו, ולמה צריך שידרשו וילמדו בדיני פורים, אלא ודאי שאין צריך לומר על הנסים בברכת המזון ע"כ. ואינה ראייה כלל, שהרי באמירת על הנסים בברכת המזון בביתו, ליכא היכרא ופרסומי ניסא כולי האי, וכמ"ש התוס'. שבת (כ"ד ע"א) וזו לשונם: מהו להזכיר על הנסים בברכת המזון, בתפלה פשיטא ליה שמזכיר, משום שהתפלה בצבור היא, ואיכא פרסומי ניסא, אבל בברכת המזון שבבית ליכא פרסומי ניסא כולי האי עכ"ל. ולכן צריך לדרוש ברבים מענינו של יום לפרסם שהוא פורים ... ולטעמיה דהרב שם חדש מי ניחא, והרי אומרים בצבור על הנסים בכל תפלות השבת, ויש בו פרסומי ניסא יותר ויותר, ואפילו הכי הצריכו לדרוש בו ביום מענינו של יום.]

17. משנה מסכת מגילה פרק ג משנה ו

וכתב דראיותיו אין מוכרחות ואין בנו כח לחלק על הירושלמי. והפרי חדש מצדד שיעשו הסעודה בשבת וגם ביום א' וכן המשלוח מנות בשתייהן.

22. פרי חדש אורח חיים סימן תרפח סעיף ו

ואין עושין סעודת פורים עד יום א' בשבת. בתשובת רלנ"ח סימן ל"ב כתב, שעשו מעשה הפך הירושלמי [מגילה פרק א ריש הלכה ד] ושעשו הסעודה בשבת. ויש סמך לזה מהא דאמרינן בפרק קמא דמגילה [ה, א] פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנו, ופרכינן ערב שבת זמנו, והא שבת זמנו היא. וכתוב שם ראייה מהא דאמרינן פרק בני העיר [ל, א] פורים שחל להיות בערב שבת, רב אמר מקדימין פרשת זכור כי היכי דלא תיקדום עשייה לזכירה, ושמואל אמר מאחרין, אמר לך כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר, עשייה וזכירה בהדי הדדי קאתיין. ולדידי לא מכרעא הך ראייה לדחות הירושלמי, דכיון שעיקר הסעודה שעושין בי"ו הוא בשביל ט"ו שחל להיות בשבת, ואינו אלא תשלומי ט"ו, שייך שפיר למימר עשייה וזכירה בהדי הדדי קאתיין. וכן נמי אידך מימרא דאמרי [שם] פורים שחל להיות בשבת מקדים וקורא (משבת) [בשבת] שעברה זכור, אעפ"י שאינן עושין הסעודה אלא בט"ו כיון דהויא תשלומי י"ד מקדימין כדי שתקדם זכירה לעשיית העיירות. אלא דמשמע לי דההיא דירושלמי אתיא כמאן דאמר בפרק קמא דמועד קטן [ח, ב] דאין מערבין שמחה בשמחה, וא"כ לרב אשי דהוא בתרא דסבירא ליה דטעמא דאין נושאים נשים במועד הוי משום טעמא דושמחת בחגך ולא באשתך, כדאיתא בפרק קמא דחגיגה [ח, ב], משמע דלא סבירא ליה הך טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה, וכיון דכן יש לעשות סעודת פורים בשבת. וכן הרשב"א [שו"ת חלק ג סימן רעו] התיר לישא אשה בפורים, ולא חייש לטעמא דאין מערבין שמחה בשמחה. ולי נראה שאין לסמוך על ההיא תשובה דהרשב"א, ולא מכרעא מילתא דליפלוג רב אשי בההיא טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה, ומה גם דמקרא ילפינן ליה; אלא בעי למימר רב אשי, דאיסורא דאורייתא איכא מקרא ד"בחגך" ולא באשתך דהוי עיקר דרשה כדמוכח בפרק קמא דחגיגה [שם], וכן כתבו בתוספות ז"ל [מועד קטן שם ד"ה בחגך]. ומדברי הרא"ש [מועד קטן פ"א סימן טו] והרי"ף [שם ג, ב], וכן מדברי התוספות ז"ל [מועד קטן שם סוף ד"ה מפני ביטול] לחד שינוי יראה דסבירא להו דאיכא טעמא דאין מערבין שמחה בשמחה אפילו לרב אשי, ולכן יש לאחור סעודת פורים עד אחד בשבת. אלא דמכל מקום, כיון דלפום ריהטא מש"ס דילן וכן [מ]הרשב"א דלא חייש לטעמא דאין מערבין שמחה בשמחה משמע דנעשית בשבת, יש להחמיר ולעשותה בט"ו ובט"ז, וכך אנו נוהגין. ודין משלוח מנות כתבתיו בסימן תרצ"ה [אות א ד"ה ויום]:

23. מגן אברהם סימן תרפח ס"ק י

אין עושין סעודת פורים כו'. ור"ל חביב האריך בראיות שהסעודה היא בשבת ועשה כן מעש' בירושלים וגם משלוח מנות בשבת כי המנו' הם מהסעוד' עכ"ל ב"ח ורדב"ז ח"א קמ"ז פסק כש"ע וכנ"ל דראיות דרלב"ח אינן מוכרחות וגם אין בנו כח לחלוק על

בחנוכה בנשיאים בפורים ויבא עמלק בראשי חדשים ובראשי חדשיכם במעמדות במעשה בראשית בתעניות ברכות וקללות אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן ואין עולין להם מן החשבון שנאמר (ויקרא כ"ג) וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו.

18. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת מגילה פרק ג משנה ז

ואם חל יום פורים ביום שבת תהיה ההפטרה פקדתי את אשר עשה עמלק.

19. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים תרפח:

יום ט"ו שחל להיות בשבת אין קורין המגילה בשבת, אלא מקדימים לקרותה בערב שבת, וגובים מעות מתנות עניים ומחלקים אותם בו ביום וביום שבת מוציאים שני ספרים ובשני קורין ויבא עמלק ואומרים על הנסים ואין עושים סעודת פורים עד יום א' בשבת.

20. משנה ברורה תרפח:

(יד) יום ט"ו וכו' - דאלו י"ד א"א לחול בשבת.
(טו) אין קורין וכו' - דגזרו רבנן שמא ילך אצל חכם ללמדה איך לקרותה ויעבירנה ד"א בר"ה.
(טז) המגילה בשבת - ואז יום השבת ח' לאדר הוא פר' זכור ומפטירין פקדתי וגם בט"ו לאדר מפטירין פקדתי בכרכין [אבל בעיירות מפטירין בסדר השבוע] ושואלין ודורשין בו ביום בהל' פורים כדי שיזכרו ענין היום וכשחל בחול יוצאין ע"י קריאת מגילה.
(יז) ואומרים על הנסים - בשבת ולא בע"ש [שבאמת לכרכין זמנם בט"ו ולא בי"ד ורק משום גזירה כנ"ל הצריכו לקרות המגילה בע"ש ומ"מ אם אמר אין מחזירין אותן] וכן אין מוציאים בו ס"ת ולעיירות אומרים עה"נ בי"ד ולא בט"ו ועיר מסופק אם היא מוקפת מימות יב"נ אומרים עה"נ בשני ימים.
(יח) ואין עושין וכו' - דאמרינן בירושלמי ויעשו אותם בשבת א"ל ימי משתה כתוב את ששמחתו תלויה בב"ד יצא זה [שבת] ששמחתו בידי שמים היא. וה"ה ממילא ששילוח מנות גם ביום א' בשבת. והנה מהר"ל חביב האריך להוכיח דבבלי שלנו אין סובר כן ודעתו שהסעודה היא בשבת ועשה כן מעשה בירושלים וגם משלוח מנות בשבת כי המנות הם מהסעודה. והרדב"ז ח"א סימן קמ"ז פסק כהש"ע וכן הוא ג"כ [ל] דעת המ"א והקרוב נתנאל ות' נ"ב ח"א סימן מ"ב. והנה הפר"ח אוסר לטלטל המגילה בשבת מאחר שאין קורין בו אבל כמה אחרונים חולקין עליו ומתירין.

21. שער הציון סימן תרפח ס"ק ל

הירושלמי וע' בגמ' דף ל' ע"א גבי עשייה וזכירה ועכ"פ מתנות לאביונים הוא ביום קריאת המגיל' כדאי' בגמ'.

24. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ל עמוד א

בשניה זכור וכו'. איתמר, פורים שחל להיות בערב שבת. רב אמר: מקדימין פרשת זכור, ושמואל אמר: מאחרין. רב אמר: מקדימין, כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה. ושמואל אמר: מאחרין, אמר לך: כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר - עשיה וזכירה בהדי הדדי קא אתיין ...

25. ערוך השולחן אורח חיים סימן תרפח סעיף ז

והנה לפי הקביעות שלנו א"א לחול יום י"ד בשבת אבל ט"ו יכול להיות בשבת ואסרו חכמים להמוקפים לקרות המגילה בשבת גזירה שמא יטלטלנה ד' אמות ברה"ר וכמו שבטלו שופר ולולב כשחל בשבת וכיצד יעשו המוקפין יקראו המגילה בי"ד בע"ש ומתנות לאביונים יתנו אז ג"כ דבשבת א"א ליתן מעות דמוקצים הם ובשבת הקודם קורין פרשה זכור עם ההפטרה פקד פקדתי ובמקום שנהגו לגבות מעות עניים ולחלקם גובין ומחלקין בי"ד בע"ש ובשבת מוציאים שני ספרים וקורין באחד בסדר היום ובשני בויבא עמלק וההפטרה פקד פקדתי ואומרים על הנסים והסעודה היא לאחר השבת כן איתא בירושלמי וממילא דגם משלוח מנות הוי למחר ויש מי שחולק על זה ואין לזוז מדברי הירושלמי ואף על פי שאין קורין המגילה בשבת מ"מ שואלין ודורשין בענייניו של יום ויש מי שאומר שהמגילה היא מוקצה ואסורה בטלטול [פר"ח] ודבר תימה הוא אטו אינה ראויה ללמוד בה והרי שואלין ודורשין בענייניו של יום וכן בכל השבתות הרי היא ככל נביאים וכתובים [וכ"כ בעל מחה"ש].

26 שולחן ערוך תרצ"ח

מגילה בי"ד ובט"ו צריך לחזור אחר עשרה, ואם אי אפשר בעשרה קורים אותם ביחיד. הגה: ויש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה. (הגהות אשרי פ"ק טור סי' תרפ"ט). ואם קראו אותה בציבור, ואיזה יחיד לא שמעה, יוכל לקרות אפילו לכתחלה ביחיד, הואיל וקורין אותם באותה העיר בעשרה (ב"י בשם א"ח); וכשהיחיד קורא אותה בזמנה, צריך לברך עליה. (ב"י).

27. משנה ברורה סימן תרצ"ח ס"ק סא

בי"ד ובט"ו - היינו בי"ד לעיירות וט"ו למוקפין ור"ל אף שהוא בזמנה ואיכא פרסומי ניסא בלא"ה שהכל קורין באותו זמן אפ"ה צריך לטרוח ולקבץ עשרה שיהיו בעת הקריאה משום פרסומי ניסא וכ"ש אם הוא שלא בזמנה כגון המפרש בים והיוצא בשיירא ואינו מוצא מגילה להוליך עמו דמותר להקדים ולקרותה קודם שיוצא כנ"ל בסימן תרפ"ח ס"ז [נט] או דמתרמי יום ט"ו בשבת דצריכין המוקפין להקדים ולקרותו בע"ש כדאיתא שם בס"ו [ס] בודאי צריך לקבץ עשרה לקריאתו ובזה עוד [סא] חמיר יותר דאי ליכא עשרה לא יברכו המוקפין עליה.

28. שער הציון סימן תרצ"ח ס"ק נט - סא

(נט) כן מוכח בגמרא דזהו גם כן בכלל שלא בזמנה, אף דבזה הכל קורין בערב שבת, מכל מקום הואיל ודחוי הוא מזמנו המיוחד לו לא הוציאוהו חכמים משאר שלא בזמנו. (ס) דבזה גם רב מודה.

(סא) וטעם הקריאה בלא ברכה, דזה תליא בדעות הראשונים אם לדברי רב וכן לרב אסי דשלא בזמנה קורים בעשרה הוא לעכובא או לכתחלה למצוה, דלדברי הרי"ף והרשב"א והרמב"ן מיירי רב ורב אסי לענין דיעבד וממילא שלא בזמנה עשרה הוא לעכובא, ואף דלענין זמנה נקטינן דרק לכתחלה צריך לחזור אחר עשרה, שם יש עוד סברא דצריך לפסוק כרב משום דר' יוחנן קאי כוותיה, מה שאין כן שלא בזמנה, ודעת רש"י ור"ה דהם מיירי רק לענין לכתחלה ולכך יקראנה בלי ברכה. אחר כך מצאתי בפרי חדש שגם הוא פסק כדברינו דיקראנה בלי ברכה.

29. חזון איש או"ח סי' קנה ס"ק א - ס"ק ב

(ס"ק א) ... מפני שעניניהם של עניים נשואות למ"מ - פרש"י וא"א בשבת, נראה דר"ל דאי אפשר להביא מתנות לבית עני משום איסור הוצאה, ונראה דמה"ט אי אפשר לקיים משלוח מנות בשבת, ואפשר דאין לקבוע מצוה זו בשבת דהוי עובדא דחול כיון דכל העם עסוקים בזה ... ולהאמור נראה דחל ט"ו בשבת דבני כרכין קורים בע"ש, מש"מ ומלא"ב בע"ש ודלא כמש"כ בק"נ, ובלא"ה נראה שמש"מ ומלא"ב אינם מתחלקים ולכן לא הזכירו בגמ' משל"מ דזה בכלל מלא"ב, ואמנם במ"א בשם רלב"ח כ' דמש"מ בכלל משתה ושמחה ... אבל יום ט"ז שאינו יום הנס לא עבדינן בו אלא סעודה המוזכרת בירושלמי.

(ס"ק ב) לענין קריאת נשים בעשרה (במוקפין כשחל י"ד בשבת) יש הרבה צדדין להקל: א. דעת רש"י ראב"ד והר"ה והרא"ש שאין דין עשרה לעיכובא אפי' שלא בזמנו. ב. מדברי הר"מ (פ"א ה"ז) מבואר דשלא בזמנו הנאמר בגמ' אינו אלא חוץ מי"ד וט"ו, אבל בני חמיסר הקוראין בארביסר איכא פרסומא טובא כיון שהוא זמן קריאה לרוב העולם ומש"כ במ"ב בשעה"צ אות נ"ט תמוה דבגמ' איתא י"ד שחל בשבת וקוראין ב"ג דזה חשיב שלא בזמנו. ג. באו"ז מסתפק בלאו בני חיובא אי הוו בכלל עשרה [והיינו קטנים] ומשמע דנשים ודאי הוו בכלל עשרה כיון דבני חיובא ניהו ואיכא פרסומא ניסא [ולשון הרמ"א בנשים כבר כתב המ"א דאינו מדוקדק] וכ"כ הרמב"ן דאפילו רובא כבר יצאו לית לן בה, דלאו משום זכותא דעשרה הוא אלא משום פרסומא ניסא, וא"כ אין מקום לקבוע בפרסומא ניסא תנאים ולמעוטי נשים. ד. למש"כ הרמ"א דיחיד שלא שמע א"צ עשר כיון דכבר נתפרסם בקריאת עשרה בציבור, נראה דגם שלא בזמנו הדין כן, ונפל בבירא כל הנידון.

30. קרבן נתנאל מסכת מגילה פרק א סימן ז

אבל סעודת פורים מאחרין. כגון שחל י"ד או ט"ו לדין בשבת מאחרין אחר שבת. דקרא ולא יעבור לא קאי אלא אקריאת מגילה. אבל לא אשמחה ומשתה. ר"ן. ובשו"ת מהר"ל נ"ח סי' ל"ב כתב שעשה הלכה למעשה הפך הירושלמי שסמך אגמרא דידן. וראייתו מהא דאמרי' לקמן דף ל' כיון דאיכא מוקפין דעבדי

33. שו"ת שבט הלוי חלק ה סימן פג

ואגב ראיתי מה שנו"נ הגאון ר' עקיבא יוסף זי"ע בהוראת הגאון מבריסק זי"ע, להתיר לתינוק שנעשה בר מצוה בשבת זה של ט"ו בירושלים לקרא המגילה בשבת דאיתמול עדין שמע בתור אינו מחויב, ובעל לב העברי דחה הוראה זו מכמה טעמים, וכן יראה לענ"ד ממש"כ מג"א סי' תרצ"ב לענין קריאת המגילה בשבת מפלג המנחה ולמעלה בשעת הדחק שהמג"א שם ס"ק ו' רצה בתחלה להתיר כשיש לו איזה אונס וסיים אך יש לאסר דאין קורין המגילה בשבת, וכ' הגאון ברוך טעם בהגהותיו שם, דיש לעיין כיון דאין העולם טרודין רק האיש הזה שיש לו האונס ועיין בר"ן מש"כ לענין מה שלא גזרו במילה א"כ למה נגזר באונס זה וכ' דצ"ל כיון שכבר גזרו חז"ל במגילה שלא לקרא בשבת חלה הגזרה בלא פלוג ע"כ, א"כ מה לי האונס שבמג"א או אונס זה שהי' עדיין קטן אתמול, ולחלק בין אונס השכיח לאונס דלא שכיח כלל כהאי דקטן כאשר שמעתי דמי שהוא רוצה לחלק מנ"ל זה, ע"כ פשוט דלמעשה הצדק עם הגאון הצ' בעל לב העברי.

34. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ה עמוד ב

ורבי, היכי נטע נטיעה בפורים? והתני רב יוסף: שמחה ומשתה ויום טוב, שמחה - מלמד שאסורים בהספד, משתה - מלמד שאסור בתענית, ויום טוב - מלמד שאסור בעשיית מלאכה! - אלא: רבי בר ארביסר הוה, וכי נטע - בחמיסר נטע, ... איני? והא רב חזייה לההוא גברא דהוה קא שדי כיתנא בפוריא, ולטייה ולא צמח כיתניה! - התם בר יומא הוה. רבה בריה דרבא אמר: אפילו תימא ביומיה, הספד ותענית - קבילו עליהו, מלאכה לא קבילו עליהו. דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו יום טוב לא כתיב. ואלא רב, מאי טעמא לטייה לההוא גברא? - דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור הוה, ובאתריה דרבי לא נהוג. ואיבעית אימא: לעולם נהוג, ורבי נטיעה של שמחה נטע.

35. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצו

סעיף א

פורים מותר בעשיית מלאכה; ובמקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין. (והאידינא נהגו בכל מקום שלא לעשות) (כל בו); והעושה, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם, אלא אם הוא בנין של שמחה, כגון: בית חתנות לבנו או אבורנקי של מלכים, דשרי. הגה: ומותר לעשות כל מלאכת מצוה, כגון: לכתוב פסקי הלכות; וכן מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות לצורך פורים. (ת"ה סימן קי"ב)

36. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן תרצו ס"ק א

ירושלמי [מגילה פ"ב הלכה ב] הדא אמרת פורים מותר במלאכה, ב"ד בכרכין. ופירש הר"ן ז"ל [שם] דחל ט"ו בשבת וקורין ב"ד כו', וכל שכן כפרים המקדימין לכניסה שמותרין במלאכה ביום שקורין.

בחמיסר עשיה וזכירה בהדדי קאתי'. ואי כדברי ירושלמי הא הוי זכירה קודם עשיה. גם באידך מימרא פורים שחל להיות בשבת מקדים וקורא משבת שעברה זכור. ולמה הא הסעודה ביום א' ואז קדמה הקריאה לעשי'. אלא ש"מ דתלמודא דידן סבר שעושין סעודת פורים בשבת ובס' פ"ח ס' תרפ"ח רצה לומר דהירושלמי ס"ל כמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה. אבל תלמודא דידן ס"ל דמערבין. זהו ליתא דהא רב ושמואל בעלי מימרא זו אינהו גופייהו דאמרי במועד קטן דף ח' דאין מערבין שמחה בשמחה ע"ש. ותמהני מאד אם נראה להם ראוי זו מתלמודא דידן שיש לסמוך עליו לעשות הלכה למעשה. א"כ ה"ל להקשות דברי ירושלמי אהדדי דהא בפ' בני העיר הלכה ה' ר"נ בר יעקב בעי הגע עצמך שחל חמשה עשר להיות בשבת. ויקראו זכור. א"ל כן אמר רב והימים האלה הנזכרים ונעשים. שתהא אזכרתן קודם לעשייתן. ולדברי הירושלמי דעושין סעודה בששה עשר הא הוי הזכרה קודם לעשייתן. ע"כ נראה לי דמשלוח מנות הוא בשבת. דהא שם בפ"ק הלכה ו' פריך ויעשו אותן בשבת. א"ל לעשות אותם ימי משתה ושמחה. את ששמחתו תלוי בב"ד. יצא זה ששמחתו תלוי בידי שמים כלומר שסעודת שמחה זו אין לה היכר שהיא משום שמחת נס. כי אם משתה ושמחת שבת. כל זה טעם שלא לעשות משתה שמחה בשבת שצריך לעשות בחול כדי שתהא ניכר לכל שהוא משום תיקון מרדכי ואסתר זכר לנס. משא"כ משלוח מנות. דאין סדר לשלוח מנות איש לרעהו בשבת. א"כ מצוה זו ודאי נוהגת בשבת. וזהו ג"כ עשי' מקרי להכי שפיר אמר דלא הוי זכירה קודם עשייתן ע"כ אין לזוז מפסק ש"ע ולעשות סעודת פורים אחר שבת.

31. טורי אבן מסכת מגילה דף ה עמוד א

דאלו לרבה קריאת ע"ש איני' אלא מדרבנן וספק קרא אין חוזר וקורא ודמי להא דאמר ר"י ריש פ"ג דברכו' (דף כ"א) ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אין חוזר וקורא ספק אמר אמת ויצא ספק לא אמר חוזר ואומר מ"ט ק"ש דרבנן אמת ויצא דאורייתא.

32. חשק שלמה מסכת מגילה דף ה עמוד א

עי' טו"א שהעיר דלמה לא משני דרב ר"ל דע"ש זמנא מד"ק וכרב יוסף דאנשי כנה"ג בעצמם תקנו להקדים ונ"מ לענין נשים [ומש"כ ליישב דלדעת התוס' דתרת דרבנן לא מצי מפיך לחד מדרבנן תו אין נ"מ ק"ל דמ"מ יש נ"מ לענין קטן שהגדיל ביום הפורים שחל בשבת דאם ע"ש זמנא יצא בקריאה דאיתמול שקרא משום מצות חינוך אבל אי שבת זמנא הוא רק דחז"ל עקרו הקריאה מיום שבת משום גזירה דשמא יעביירונו אפשר דלא יצא בקריאה דאיתמול וצריך לקרות בשבת פעם שנית ואיסור דרבנן שמא יעביירונו לא שייך גביה לדעת המפרשים דתירצו דמש"ה לא גזרו במילה משום דהמצוה אינו מוטל רק על אדם אחד בלבד וכמש"כ הריטב"א ברפ"ד דסוכה ע"ש וכן נמי בשכח ולא קראו בע"ש ואולי דאפי' אם הוא מדרבנן מ"מ כיון דרבנן עקרו הקריאה מיום השבת תו אינו מוטל על יום שבת שום חיוב קריאה ועוד דכיון דגבי מגילה גזרו חז"ל משום שמא יעביירונו חל הגזירה אף על יחיד ולא דמו למילה דמעיקרא לא גזרו כלל ודו"ק].

37. ר"ן (על הרי"ף) מסכת מגילה דף ה עמוד א

וגרסי' בירושלמי היה כותבה הדא אמרה שהוא מותר בעשיית מלאכה נמי בי"ד בכרכים ומיהא משמע דאפילו נימא דפורים אסור בעשיית מלאכה נמי אם חל ט"ו בשבת שהכרכין מקדימין ל"ד שהם מותרין בעשיית מלאכה שלא נאסר פורים בעשיית מלאכה למאן דאית ליה שהוא אסור כדאיתא בפ"ק בגמ' [דף ה ב] אלא בזמנו ואף על פי שי"ד זמן קריאה לכל וא"צ לומר לבני הכפרים המקדימין ליום הכניסה שהן מותרין במלאכה שאין זה זמן קריאתה אלא מדין הקדמה בעלמא והאי דנקט בירושלמי בני כרכין הקורין בי"ד לרבנותא נקטיה אף על פי שהוא זמן קריאה לכל ועוד דלענין הספד ותענית זה וזה שוין ומכאן יש ללמוד לדידן דתלי במנהגא דאפי' באתרא דנהיגי אסורא במקדימין לא מיתסר מסתמא.

38. שו"ת יחיה דעת חלק א סימן ז

יום הששי שהוא י"ד באדר, מותר בעשיית מלאכה לבני ירושלים, שלא נהגו איסור בעשיית מלאכה בפורים אלא בזמנו, דהיינו ביום ט"ו, אבל כשמקדימים קריאת המגילה לערב שבת, לא נהגו איסור כלל. ומכל שכן שמותר להסתפר לכבוד שבת. ואמנם יש מרבני ירושלים שפסקו להחמיר בזה, אבל אין דבריהם מחוורים להלכה. והעיקר להקל בזה. והמחמיר תבוא עליו ברכה [הנה בחידושי הריטב"א והר"ן (פרק ב' דמגילה) הביאו דברי הירושלמי שמבואר שם שהמוקפים שהקדימו לקרות המגילה בערב שבת, מותרים בעשיית מלאכה. וכן כתב הגאון בעל קרבן נתנאל (פרק א' דמגילה אות ז'). וכן פסק הפרי מגדים (סי' תרצ"ו סק"ב). אולם הגאון הראש"ל רבי שלמה משה סוזין ציוה בשנת התקצ"ב (שחל ט"ו באדר בשבת), להכריז בשבת זכור שאסור לעשות מלאכה ביום ששי שהוא י"ד באדר, והורה גם כן לסגור המספרות ... ונתן טעם לכך, כדי שלא יבואו לטעות לעשות מלאכתם גם כשחל ט"ו באדר בערב שבת, וכדרך שאסרו הפוסקים בכיוצא בזה שלא יבואו לטעות משנה לשנה ע"כ ... אולם באמת שאין זה מחוור, שהרי אפילו בערב פסח שחל בשבת, מותר לעשות מלאכה בערב שבת אחר חצות, ולא גזרו משום שאר שנים, וכמבואר בשו"ת נחפה בכסף ח"א (חאו"ח סי' ז'), ... וכן פשט המנהג בירושלים ת"ו. ומכל שכן כאן שכל עיקר איסור עשיית מלאכה בפורים אינו אלא משום מנהג, וכמ"ש במגילה (ה' ע"ב) יום טוב לא קבלו עלייהו ע"ש. וכן פסקו הפוסקים, שהכל תלוי במנהג המקומות. ואם כן בודאי שאין לנו לגזור משום שלא יבואו לטעות בשאר שנים]. ... אולם ביתר ערי הארץ אסור לעשות מלאכה בערב שבת, הואיל והוא פורים שלהם בזמנו. ורק להסתפר לכבוד שבת מותר [וכן פסק בשו"ת בית דוד (חאו"ח סי' תצ"ז) להתיר בפורים דפרזים שחל בערב שבת להסתפר לכבוד שבת]. ואף על פי שבשו"ת דבר משה (סי' מ"ד) חוכך בזה להחמיר. וכן כתב בספר פרי האדמה ח"א (דף מ"ד ע"ד), ושכן הסכימו עמו בעלי הוראה. וכ"כ מהר"י אלגאזי בקונט' חוג הארץ (סי' ט'). וע"ע = ועוד עייין = בשו"ת ירך אברהם (חאו"ח סימן כ') ע"ש. אולם הגאון מהר"י טאייב בספר ערך השלחן (סי' תרצ"ו סק"ג) דחה דברי הדבר משה הנ"ל, והעלה להתיר כדברי הבית דוד. וכן פסק הגאון מהר"י נבון בנחפה

בכסף ח"ב (דף ח' ע"ב)... ומכיון שכל ענין איסור מלאכה בפורים הוא רק מכח מנהג, יש לפסוק להקל ככל האחרונים שהעלו להתיר, כיון שיש בזה כבוד שבת.

39. רמ"א אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצה סעיף ב
וכשחל פורים ביום ששי, יעשו הסעודה בשחרית, משום כבוד שבת (מנהגים).

40. משנה ברורה סימן תרצה ס"ק י

הסעודה בשחרית - היינו קודם חצות היום לכתחלה ועיין ביד אפרים מה שכתב בשם מהר"ל.

41. משנה ברורה סימן תרצה ס"ק טו

כשחל פורים בע"ש ומשכה סעודתו עד הלילה חייב להזכיר של עכשיו דהיינו רצה וא"כ איך יאמר על הניסים דהוי תרתי דסתרי וכיון דאין הזכרת עה"נ חמור כ"כ לכן יאמר [יט] רק של שבת. וכ"ז אפילו כשלא התפלל עדיין ובפרט אם התפלל מקודם בודאי אינו כדאי להזכיר אח"כ עה"נ בבהמ"ז וכדלקמיה.

42. שער הציון סימן תרצה ס"ק יט

כן מצדד החיי אדם, דלא כדמשמע מהמגן אברהם דיאמר על הנסים גם כן.

43. בית הבחירה למאירי מסכת כתובות דף ז עמוד ב

ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת שמתחילין בסעודה מבעוד יום עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין וגומרין את הסעודה ומזכירין בה של פורים מטעם זה שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא והדין נותן להזכיר בה של פורים אף על פי שעבר יום ארבסר בשעת הברכה הא בשאר סעודות שבערבי שבתות וימים טובים וראשי חדשים ומוצאייהם הכל הולך כשעת הברכה ואפילו אכל מבעוד יום ושכח ולא בירך ומשחשיכה נזכר מברך כראוי לשעת הברכה ...

44. מו"ר הרב צבי שכטר שליט"א, עניני פורים

ועיין רמ"א לאו"ח (סי' רמ"ט) שבברית מילה או פדה"ב בע"ש נהגו להגיש בשר ויין, דזמנה היום, וע"פ פשוטו כן יש לנהוג בפורים שחל בע"ש. לאכול סעודה של בשר ויין בבקר ולגמרו קודם תחילת שעה עשירית.

ושמענו שיש שנהגו בירושלים כשחל שושן פורים בע"ש שפורס מפה ומקדש, ודבר זה הובא במג"א (שמה ס"ק ט) בשם המרדכי, אך מנהג קשה הוא, דלפי פשוטו כל ענין זה דפורס מפה ומקדש (פסחים ק). ענין של בדיעבד הוא – אם כן אירע, אבל אינו נכון לסדר כן לכתחילה, ועי' בדברי השואל שבשו"ת מהר"ל (סי' נ"ו), שהוא רק בדיעבד, אלא שיש צד לומר דפורים שחל בע"ש חשיב כמצב של דיעבד (מפני שאסור לקבוע סעודה חשובה בערב שבת) דבכמה מקומות קיי"ל דשעת הדחק כדיעבד דמי.